

A KISKORÚAK VÉDELME AZ EURÓPAI UNIÓ MÉDIAJOGÁBAN

*A védelem megvalósulásának eszközei a lineáris
és a lekérhető médiaszolgáltatások esetében*

KISS Ferenc

1. Bevezetés az európai szabályozáshoz

A gyermekek egészséges és zavartalan fejlődéséhez fűződő társadalmi érdek az Európai Unió minden tagállamának jogrendszerében megjelenik, a szólás- és sajtószabadság gátjaként a médiajog területén is. A kiskorúak védelme az uniós médiapolitikának is hangsúlyos kérdése, a véleménynyilvánítási szabadság akadálya, viszont a műsorok határon átnyúló sugárzásának egyik alappillére. A médiatartalmak kiskorúak védelme érdekében történő korlátozásának egyik legnagyobb problémát a tagállami szabályok diverzitása hordozta magában: a különböző kulturális és történelmi hagyományok közötti egyensúly megtalálása jelentős nehézségeket okozott a jogalkotóknak. Az európai minimumszint érdek meghatározása viszont nélkülözhetetlen volt a határokon átnyúló tartalomközvetítés miatt. A tagállami szabályok sokszínűsége olyan helyzeteket idézhetett elő, amelyben a műsort készítő és közvetítő ország gyermekvédelmi szabályai szerint a tartalom nem jogellenes, ám a fogadó ország joga szerint már az. Az első médiajogi irányelv (TWFD)¹ úgy valósított meg jogközelítést, hogy biztosította a műsorok határon átnyúló szabad sugárzását, anélkül, hogy az állam befolyásolhatta volna a szerkesztői döntéshozatalt.² A műsorok tag-

¹ 89/552/EGK irányelv a tagállamok törvényi, rendeleti vagy közigazgatási intézkedésekben megállapított, televíziós műsorszolgáltató tevékenységre vonatkozó egyes rendelkezéseinek összehangolásáról L 298/23 17.10. 89.

² LÁNCOS Petra – KOLTAY András: Versenyhelyzetek az európai médiajogban, A TWFD a jogrendszerek versenyének közgazdaságtani megközelítésében. *Pázmány Law Working Papers*, 2015/17. 6.

államok közötti szabad áramlásának tehát egyfelől gátja a kiskorúak fizikai, erkölcsi és szellemi fejlődésének védelme, másfelől az európai szabályozás a jogbiztonság érdekében összhangot teremt a tagállami szabályok sokszínűségében. A továbbiakban ezen európai szabályok tükrén keresztül, a kiskorúak védelmének a lineáris és lekérhető médiaszolgáltatásokban megvalósuló technikai megoldásai kerülnek bemutatásra.

2. Az AVMS irányelv védelmi rendszere

Az utóbbi évtizedek technológiai fejlődésével a kiskorúak számára káros tartalmak száma is növekedett, illetve azok egyre több platformon váltak elérhetővé. A korábbi lineáris szolgáltatások hegemoniáját a lekérhető médiatartalmak váltották fel, ezért a többször módosított TWFD helyett az Európai Parlament és a Tanács új, a modern technológia megoldásokat is szabályozó audiovizuális médiaszolgáltatásokra vonatkozó irányelvet fogadott el (AVMS).³ Az új irányelv, a történelmi és kulturális különbségek miatt továbbra is teret hagy a tagállamok számára a káros tartalmak saját értékrend szerinti meghatározására. A szabályozás jellegéről elmondható, hogy kétszeresen is fokozatos szabályozást vall magáénak (*double graduation*). Ez abban mutatkozik meg, hogy egyrészt a tartalommal okozható kár/sérülés mértéke szerint differenciál, másrészt különböző szabályok vonatkoznak a lineáris és a lekérhető szolgáltatásokra. A két változó együttesen befolyásolja a védelem módszerét/szintjét, illetve a szabályzás szigorúságát/részletességét.⁴ A szabályozás rendszerét az alábbi táblázat szemlélteti.

³ 2010/13/EU irányelv a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról HL L 95, 2010.4.15.

⁴ NYAKAS Levente: A kiskorúak védelmének összehasonlító elemzése az egyes európai államokban. In: KOLTAY András – NYAKAS Levente: *Összehasonlító médiajogi tanulmányok a „közös európai minimum” azonosítása felé*. Budapest, Média tudományi Intézet, 2014. 128.

	Lineáris audiovizuális médiaszolgáltatás	Lekérhető audiovizuális médiaszolgáltatás
Tartalmak, mely súlyosan károsíthatják a kiskorúak fejlődését...	nem jelenhetnek meg a lineáris médiaszolgáltatásokban (teljes tilalom) (27. cikk (1) bekezdés)	oly módon jelenhetnek meg, hogy rendes körülmények között ne hallhassák/láthassák kiskorúak (12. cikk)
Tartalmak, melyek valószínűleg károsak a kiskorúak fejlődésére...	a közvetítés idejének megválasztásával, vagy más technikai eszközzel biztosítva, hogy a közvetítélet rendes körülmények között kiskorúak ne hallhassák/láthassák (27. cikk (2) (3) bekezdés)	Nincs előírás

Az AVMS irányelv kiskorúakra vonatkozó előírásai⁵

A televízió útján határon átnyúlva közvetített káros tartalmak felfüggesztésére vonatkozó lehetőséget az irányelv 3. cikkének (2) bekezdése szabályozza. A másik tagállamból érkező tartalmakat az irányelv 27. cikkének (1) vagy (2) bekezdésének nyilvánvaló, komoly és súlyos megsértésének esetében van lehetőség korlátozni, amennyiben a műsorszolgáltató a megelőző 12 hónap alatt legalább két alkalommal megsértette az előírásokat. Ezen kívül szükséges, hogy az érintett tagállam írásban értesítse a műsorszolgáltatót és a Bizottságot az állítólagos jogsértésekről, valamint az általa tervezett intézkedésekről, továbbá, hogy az adást közvetítő tagállammal és a Bizottsággal folytatott konzultáció ne eredményezzen egyezséget az értesítéstől számított 15 napon belül. Ha az állítólagos jogsértés továbbra is fennáll, sor kerülhet a közvetítés korlátozására. Az intézkedésekről szóló értesítést követő két hónapon belül a Bizottság határozatot hoz arról, hogy a tagállam által hozott intézkedések megfelelnek-e az uniós jognak, amennyiben negatív döntést hoz, a tagállam köteles sürgősséggel megszüntetni a kérdéses intézkedéseket.

Az irányelv kibővült a lekérhető audiovizuális médiaszolgáltatások esetében lehetséges felfüggesztési eljárással. Az intézkedésnek a kiskorúak védelme érdekében kell indulnia, és egy olyan lekérhető audiovizuális médiaszolgáltatás ellen kell irányulnia, amely az említett célt sérti vagy komolyan és súlyosan veszélyezteti. A korlátozás feltétele, hogy az elért céllal arányosnak kell lennie. Az intézkedés meghozatala előtt a tagállam fel kell, hogy kérje azt a tagállamot, amelynek joghatósága alá a szolgáltató tartozik, hogy intézkedjen, és ha a tagállam ezt nem tette meg, vagy az intézkedések nem voltak megfelelőek,

⁵ AVMSD – Protection of minors http://ec.europa.eu/avpolicy/reg/tvwf/protection/index_en.htm

közölni kell a Bizottsággal és azzal a tagállammal, amelynek joghatósága alá a szolgáltató tartozik, hogy ilyen intézkedéseket szándékozik tenni. Ezen értesítési kötelezettség alól a tagállamok sürgős esetekben térhetnek csak el, de ebben az esetben a tagállamnak az intézkedésekről a lehető legrövidebb időn belül értesítenie kell a Bizottságot és azon tagállamot, amelynek joghatósága alá a szolgáltató tartozik, megjelölve azokat az okokat, amelyek miatt a tagállam az esetet sürgősnek tekinti. Ezt követően a Bizottság a lehető legrövidebb időn belül megvizsgálja, hogy a közölt intézkedések összeegyeztethetők-e az uniós joggal. Ha arra a következtetésre jut, hogy az intézkedések összeegyeztethetetlenek az uniós joggal, a Bizottság felkéri a tagállamot, hogy tartózkodjon a tervezett intézkedésektől vagy sürgősen szüntesse meg a kérdéses intézkedéseket.⁶ Látható, hogy az irányelv a továbbközvetítés alóli mentesülésre vonatkozó szabályai igen összetettek, így a médiaszolgáltatás ezen eljáráson alapuló korlátozása kivételes körülmények esetén fog csak megtörténni.⁷

3. A kiskorúak védelme a lineáris médiaszolgáltatásokban

A kiskorúak védelme érdekében alkalmazott eszközök széles palettán mozognak. Ez egyfelől nagyobb biztonságot garantálhat a káros tartalmak ellen, hiszen több síkon illetve rendszerrel védhetőek a kiskorúak; közösségi szinten viszont ártalmas lehet a nagy diverzifikáció, és a határon átnyúló tartalomközvetítés vonatkozásában. Általánosságban elmondható, hogy az eszközök önmagukban nem tudnak teljes védelmet nyújtani. A kiskorúak tulajdonképpeni 'digitális neveltetése', általános kíváncsisága miatt nincs tökéletes, kijátszhatatlan védőeszköz. A szülői felügyelet semmilyen eszköz igénybevételeivel nem kerülhető meg, ezen kívül az iskolai oktatás és a pedagógusok tevékenysége is nélkülözhetetlen a megfelelő védelem kialakítása során.

⁶ BAKOS Eszter: *A kiskorúak védelme a médiában megjelenő káros tartalmakkal szemben az Európai Unió és hazánk szabályozása tükrében*. PhD értekezés, Szeged, 2013. 103–104.

⁷ Stephen RIDGWAY: The Audiovisual Media Services Directive: What does it Mean, is it Necessary and What are the Challenges to its implementation? In SWEET & MAXWELL: *Computer and Telecommunications Law Review*. issue 4. 2008. 110.

3.1. A műsoridő megválasztása (vízválasztó – *watershed*)

A legrégebbi, és legelterjedtebb megoldásnak az adásidő korlátozása számít. Ez a módszer a műsorszerkezet szabályozásával, a műsorszámok sugárzási idejének korlátozását, időbeli zónázását jelenti. Másik elnevezése az úgynevezett vízválasztó módszer (*watershed*), mivel a kiskorúak számára káros tartalmak csak egy meghatározott időpont után, elsősorban a késő esti vagy éjszakai órákban tehetők közzé. A szabályozás azon a feltevésen alapul, hogy nagy valószínűséggel kiskorúak már nem láthatják, illetve hallhatják a károsnak vélt tartalmat az esti időszakban.⁸

A műsorszámok idejének korlátozása összefügg a tartalmak klasszifikációjával, az egyes káros tartalmak besorolásával. Elmondható, hogy minél károsabb egy tartalom, annál későbbi időpontban kerülhet a műsorrendbe.⁹ „Az időszak általában 21 óra és éjfél között kezdődik, és legfeljebb reggel 5-7 óráig tart, amelynek terjedelme országonként – hagyományoktól, szokásoktól függően – változik.”¹⁰ Összességében azonban elmondható, hogy a kiskorúak számára káros tartalmak késő este történő sugárzása alapvetően működő eszköz világszerte.¹¹

3.2. Tartalmi alapú minősítés (*classification, rating*)

Az adásidő megválasztása mellett a második leggyakoribb módszer a klasszifikáció, mely bizonyos kritériumok alapján osztályozza a tartalmakat a kiskorúak szellemi, fizikai és erkölcsi fejlődésének megóvása érdekében. Ezt az eszközt először mozifilmeknél alkalmazták, de mára már szinte minden platformon használják. A minősítésnek két fajtáját különböztethetjük meg, melyek alkalmazhatók külön-külön, illetve egymás mellett is.¹²

A) Leíró címkézés (*descriptive labelling*), amely a tartalomra vonatkozó a lehető legobjektívabb tájékoztatást hordozza. A minősítés nem értékeli az adott fejlettségi szinten álló kiskorú számára az alkalmasságot, ezt a szülőre

⁸ KÓCZIÁN Sándor: *Gyermekvédelem a médiajogban*. Budapest, Médiatudományi Intézet, 2014. 20.

⁹ BAKOS i. m. 89.

¹⁰ KÓCZIÁN i. m. 20.

¹¹ NAGY Krisztina – TIMÁR János: Az internet jogi környezete. Élet és Irodalom, 2008/8. 2008. február.

¹² KÓCZIÁN i. m. 21.

bízza, nagyobb döntési lehetőséget, és felelősséget adva neki. Ez a megoldás pusztán tájékoztatást ad az adott tartalom/műsor tartalmi elemeiről, elősegítve a felhasználó döntését.¹³ A műsorszámok besorolása többek között az alábbi tartalmi jellemzők alapján történik: erőszak, szexualitás, trágár beszéd, félelem, drog- és alkoholfogyasztás, hátrányos megkülönböztetés. A szülők ezen információk birtokában, a gyermekük fejlettségi szintjének megfelelően, saját értékrendjükkel és világnézetükkel összhangban eldönthetik, hogy lehetővé teszik-e az adott tartalom megtekintését gyermeküknek.¹⁴

B) Értékelésen alapuló címkézés (*evaluation of content*), más néven kor/érettség alapján történő besorolás, mely a műsorszám megtekintéséhez ajánlott alsó korhatárt határozza meg, megfelelő korhatár-kategóriába történő besorolás által. A módszer a műsor tartalmi elemeit figyelembe véve, a leíró címkézésen túllépve, az elemeket értékelve megállapítja, hogy a műsorszám mely korosztálynak ajánlott vagy sem, mely korhatár felett alkalmas a kiskorúak számára. Az ilyen minősítés nem tartalmazza az értékelés okát, és csak egy adott kultúrában érvényes megítélést tükröz, tehát univerzális használatra alkalmatlan, és nem tesz lehetővé egyéni szemléleten alapuló szülői értékelést sem.¹⁵

3.2.1. A tagállami sokszínűség

A tagállami szabályozások nagy részében található olyan minősítési rendszer, amely a műsorokat a kiskorúaknak való alkalmasságuk alapján sorolja be. Vannak viszont olyan államok, ahol nem jött létre ilyen rendszer, mint például Dánia, Csehország, Szlovákia, vagy Ausztria.¹⁶ A tagállamok kulturális sokszínűsége nem teszi lehetővé egy Európa-szerte alkalmazható, az egész audiovizuális piacra egységes minősítési rendszer létrehozását. Csak egy szemléltető különbségként általánosságban elmondható, hogy például a skandináv országokban a pornográfiát az európai átlaghoz képest enyhébben ítélik meg, viszont az erőszakos tartalmak közvetítését jóval szigorúbban. Ettől függetlenül fontos lenne, hogy a médiatartalmak leírására és értékelésére szolgáló

¹³ BAKOS i. m. 106.

¹⁴ KÓCZIÁN i. m. 21.

¹⁵ HAZAY István: *A hozzáférés korlátozására alkalmas megoldások a televíziós műsorszolgáltatásokban a kiskorúak egészséges fejlődésének védelmében*. Budapest, Alkalmazott Kommunikációtudományi Intézet, AKTI füzetek, 44. szám, 2010. 24.

¹⁶ NYAKAS i. m. 145.

fogalmak és kategóriák valamennyi tagállamban azonos legyen, függetlenül a származási helytől, valamint a terjesztési platformtól. A tagállamok többsége szerint tökéletesíthető a klasszifikációs rendszer, viszont abban a kérdésben, hogy hasznos, vagy egyáltalán lehetséges-e valamennyi médiumra, illetve a Közösségre kiterjedő rendszer kialakítása, nincs egyetértés.¹⁷

Közösségi szinten viszont szükséges lenne legalább az értékelési szempontok egységes meghatározása. Ezzel az eszközzel nem veszne el a tagállami hatóságok döntési jogköre, hiszen a nemzeti hatóságok döntenék el a közös fogalmak alapján a további értékeléseket, besorolásokat. A kulturális alapokon nyugvó különbségeket nem számolná fel a közös értékelési rendszer, viszont egy világos és átlátható kritériumok alapján felépülő közös fogalomtár a felhasználók számára és a tagállamoknak is előnyösebb lenne.

A nemzetek kulturális különbségein túl további problémát jelent az adott tagállamon belül a különböző platformokon, formában vagy eszközökön megjelenő, azonos tartalmak közötti besorolásbeli eltérés. Ez azt jelenti, hogy például egy film moziban történő vetítése során más életkori besorolással rendelkezik, mint később a televíziós közvetítése során, vagy DVD-n való megjelentetésekor. Az ezen a téren fennálló, és a tagállamok közötti különbségek felmérése érdekében a Bizottság – az Olsberg SPI tanácsadó szervezetet felkérve – tanulmányt készített.¹⁸

Az *Olsberg-study*-ként jegyzett vizsgálat több európai ország klasszifikációs gyakorlatával foglalkozott és ennek eredményeként igen elgondolkodtató megállapításokat tett a nemzeti eltérések vonatkozásában. A vizsgált filmek 78 százalékánál a korhatár szempontjából megállapított eltérés több mint hat év volt, 23 százalékuknál pedig e differencia egészen a legalsó határtól (korhatár nélküli) a legfelső határig terjedt (16/18 év). Végül a különböző képi hordozók tekintetében a filmek 42 százalékánál tért el a klasszifikáció. Mindez egy példával illusztrálva azt jelenti, hogy Az amerikai pite című film Finnországban, a mozikban 11 éves korhatárral került műsorra, a videó változat minden korosztálynak ajánlott volt, a DVD pedig csak 15 éven felülieknek. Az országok összehasonlításában a korhatári kategóriák 11 éves kortól egészen 18 éves korig

¹⁷ A gyermekek védelme a digitális világban. Brüsszel, 2011.9.13. COM(2011) 556 végleges 6–7.

¹⁸ Olsberg SPI and KEA European Affairs in association with KPMG: *Empirical Study on the Practice of the Rating of Films Distributed in Cinemas Television DVD and Videocassettes in the EU and EEA Member States* Final Report, 2003.

(Írország, Spanyolország) terjedtek. Franciaországban ellenben a film korhatár nélkül megtekinthető volt.¹⁹

Pozitív példaként megemlíthető Hollandia, ahol a kiskorúak számára ártalmas tartalmakat azok megjelenési formájától függetlenül egységesen, úgynevezett horizontális minősítési rendszer alkalmazásával korlátozzák. 2001-ben hozta létre Hollandia a Kijkwijzer (Bölcs televízió nézés) elnevezésű minősítési rendszert, amely – az értékelő és a leíró jellegű minősítési rendszert egyaránt alkalmazva – egységes minősítési rendszer alapján (erőszak, szex, félelem, kábítószer/alkoholfogyasztás, trágár beszéd, diszkrimináció) látja el az audiovizuális műveket (televízió, mozi, DVD, videojáték, mobiltartalomra kiterjedően). Az előremutató rendszer negatívumaként csupán az hozható föl, hogy a különböző platformok korhatár kategóriái közül csak kettő (a 12 éven aluliaknak nem ajánlott, és a 16 éven aluliaknak nem ajánlott) közös.²⁰

3.2.2. A minősítést végző szervezetek

A tartalom minősítésével kapcsolatban a felmerülő első kérdés, hogy ki végezze el azt? Kezdetben, mikor még csak pár csatorna létezett tagállamonként, és a határon átnyúló közvetítésnek nem voltak meg a feltételei, általában az adott állam hatósága minősítette a műsorokat. Az elérhető tartalmak növekedése miatt azonban mára lehetetlenné is vált az egy hatóság általi minősítés, illetve a műsorszerkesztői jogot is sértené ez az eljárás. Tehát mára a minősítést főleg a tartalom előállítója, a tartalom terjesztője, vagy független, önszabályozó szervezetek végzik. A minősítésért felelős szervezet meghatározásánál szükséges megfontolni, hogy ki az, aki pontos információval rendelkezik a tartalomról, ki az, aki érdekelt abban, hogy megfelelő minősítés szülessen és ki az, aki a következetesen fogja tudni alkalmazni a minősítési terminológiát. Ezen kritériumok alapján a minősítést végezheti: A) a tartalom előállítója, B) a tartalom terjesztője, C) az előzőktől független szervezet vagy szervezetek.

A) A tartalom előállítója minősítése mellett érvként állhat, hogy nyilvánvalóan az előállító rendelkezik a legtöbb ismerettel az adott tartalomról, így egyértelmű szempontok és minősítő terminológia rendelkezésre állása esetén a legpontosabb

¹⁹ SZILÁDY Szilvia: *Kinek a szex – kinek az erőszak, avagy a választás szabadsága és a szabályozás lehetőségei*. 2004. www.mediatudor.hu/download/tudastar_szakirodalom_szex-szilady.doc 6.

²⁰ KÓCZIÁN i. m. 22.

leíró minősítés ilyen módon állítható elő. Viszont hátránya, hogy a tartalom más országba történő közvetítése során az előállító minősítése már nem feltétlenül illeszkedik az új kulturális közeghez, illetve gond az is, hogy a médiarendszert felügyelő hatóság semmiféle jogviszonyban nincs a külső tartalom előállítóval, annak minősítő tevékenységét nem tudja ellenőrizni.

B) Jogilag egyértelműbb helyzet teremthető azzal, ha a minősítésért a műsorterjesztő felel. Alapvetően a műsorterjesztőnek kell gondoskodnia arról, hogy a tartalom minősítése látható, megismerhető legyen, éppen ezért lehetősége van a minősítés felülvizsgálatára vagy szükség esetén pótlására. Hátránya viszont, hogy a műsorterjesztő – illetve a műsor előállítója is – állhat olyan kereskedelmi érdek befolyása alatt, mely felülírhatja az objektív minősítés szigorú követelményét.

C) A kiskorúakat felügyelő szülők vagy nevelők nem mindig bíznak a műsorterjesztő vagy a műsorterjesztő által generált minősítésben. Éppen ezért az állam által elismert, ön- és társszabályozás keretében működő szervezetek, főként ifjúságvédelmi alapítványok, vagy vallási érdekeltségű társadalmi szervezetek vállalkoznak a minősítésre. Viszont problémaként merülhet föl, hogy a tartalomszolgáltatóknak nem fűződik érdeke a harmadik fél általi minősítéshez, így kérdéses, hogyan jutnak ezek a minősítő szervezetek a nyilvános közreadás előtt a médiatartalomhoz. Addig, amíg a harmadik fél általi minősítés alapján nem sokan működtetnek szülői irányító rendszert, a tartalomszolgáltatóknak nem fűződik érdeke a harmadik fél általi minősítés elősegítéséhez.²¹ Azonban pozitív példaként ebben a vonatkozásban is Hollandia említhető, ahol a televíziós tartalmak, mozifilmek, DVD-k, videojátékok besorolását az Audiovizuális Média Besorolási Intézete a NICAM végzi. A NICAM (*Nederlands Instituut voor de Classificatie van Audiovisuele Media*) egy társszabályozás keretében működő szerv, tagjai közé tartoznak többek között a közszolgálati és a kereskedelmi műsorterjesztés képviselői, a mozik üzemeltetői, mobilszolgáltatók képviselői. A NICAM feladata a kiskorúak védelme érdekében szempontjából a tartalmak minősítése és besorolása; és bár a műsorok előállítóinak, illetve közvetítőinek nem kötelező tagsággal rendelkezniük a szervezetben, ha nem csatlakoznak, nem közvetíthetnek kiskorúak számára feltehetően káros tartal-

²¹ HAZAY i. m. 25–26.

mat, csak olyan tartalmat, amely a bármely korosztály számára megtekinthető kategóriába esik.²²

3.2.3. *A tiltott gyümölcs effektus*

A klasszifikáció korábban említett két formáját lehet külön-külön, illetve egymást kiegészítve alkalmazni. Viszont az értékelésen alapuló címkézés esetében a hatás kontraproduktív lehet, ezt tiltott gyümölcs effektusnak szokás nevezni. Egy kísérlet során szignifikáns összefüggés jelentkezett az életkori korlátozással ellátott tartalmak, és a gyermekek által leginkább preferált műsorok között. A két minősítési módszer együttes alkalmazásával a jelenség gyengébben jelentkezett, a csupán tartalmi leíró megoldás esetében viszont egyáltalán nem volt kimutatható ez a hatás. A kutatók ezt azzal magyarázták, hogy a gyermekek a korhatári ajánlásokat valószínűleg saját döntésük korlátozásaként értelmezték, a tartalmat leíró megoldást viszont olyan információként értékelték, amelyek alapján felelősen dönthetnek egy műsorszám megtekintéséről.²³

3.3. Jelzésrendszerek

A TWFD irányelv 1997-es módosítása²⁴ óta kötelezően alkalmazandó módszer a műsorszámok előtt megjelenő akusztikus figyelemfelhívás, vagy a műsor alatt látható vizuális jelzés. Az eszköz célja, hogy felhívja a szülők figyelmét a műsorszám kezdetekor és alatt, hogy a kiskorúak számára káros tartalom szerepel benne. A tagállamok szabadon választhatnak két megoldás között. Az akusztikus jelzés, csak a műsorszám kezdetén, néhány másodperc erejéig hangzik el, figyelmezteti a nézőket, közli az ajánlott korhatárt. Ennek hátránya, hogy aki a műsorszám megtekintésébe csak később kapcsolódik be, az már nem találkozik ezzel a figyelmeztetéssel. A vizuális jelzés (piktogram) a műsor sugárzása alatt végig, vagy rövidebb ideig szerepel a képernyőn egy, a műsor megtekintéséhez ajánlott alsó korhatárt jelző szimbólum vagy piktogram. A

²² KÓCZIÁN i. m. 24.

²³ SZILÁDY i. m. 2.

²⁴ 97/36/EK irányelv a tagállamok törvényi, rendeleti vagy közigazgatási intézkedésekben megállapított televíziós műsorszolgáltató tevékenységre vonatkozó egyes rendelkezéseinek összehangolásáról szóló 89/552/EGK tanácsi irányelv módosításáról L 202/60 1997.7.30.

jelzés hátránya, hogy figyelemfelkeltő lehet kiskorúak számára, az előző fejezetben említett tiltott gyümölcs effektust válthatja ki.

A jelzések alkalmazásának sincs egységes rendszere. Az északi államok inkább az akusztikus figyelmeztetést preferálják, a vizuális jelzéseket kifejezetten elutasítják figyelemfelkeltő hatásuk miatt. A déli államok inkább vizuális jelzéseket használnak, viszont ezek alkalmazása is változó. Például a korhatár-besorolási rendszerek változó életkorokkal dolgoznak, a jelölő piktogramok minden országban máshogy néznek ki. Belgiumban a korhatárra utaló piktogram az egész műsor ideje alatt folyamatosan látható, de van olyan tagállam is, ahol csak a műsorszám kezdetén, illetve közvetlenül a reklám-megszakítások után jelenik meg a képernyőn, majd néhány perc múlva el is tűnik. Más országokban a műsorszolgáltatók választhatnak a figyelmeztetés formájáról.²⁵

Véleményem szerint önmagában a különböző akusztikus vagy vizuális jelzések alkalmazása nem biztosít hatékony védelmet a kiskorúak számára. Ez az eszköz kimondottan a szülők felügyelete mellett, vagy más eszközzel kiegészítve tud csak megfelelő védelmet biztosítani. Ez nem teszi feleslegessé a különböző jelzésrendszereket: egyfelől semmilyen eszköz nem tud teljes védelmet biztosítani, másfelől a piktogramok más eszköz kiegészítőjeként növelhetik annak hatékonyságát.

3.4. Szülői eszközök, szűrők, az EPG

A korábban említett eszközök a szülői tevékenységen kívüli megoldásoknak tekinthetők. Mára a kiskorúak védelmére hatékony megoldást jelentenek a különféle – szülők által beszerezhető és programozható – műszaki, technikai megoldások, amelyek lehetővé teszik a káros műsorszámok szűrését. A fejlett digitális technika nem csak új kihívásokat, hanem új lehetőségeket is teremtett, és teremt a mai napig a kiskorúak védelme érdekében.²⁶ A sokféle, kódoláson, előfizetésen alapuló eszközök közül a talán legismertebb, Európában is alkalmazott EPG-rendszer kerül bemutatásra.

Az EPG tulajdonképpen egy elektronikus programvezérlő (*Electronic Program Guide*), ami egy elektronikus műsorújsághoz hasonlítható, ugyanis navigációs rendszert tartalmaz, ezzel segítve a néző csatornák és programok közötti tájékozódását. Az EPG viszont ezen túl lehetővé teszi az egyes mű-

²⁵ KÓCZIÁN i. m. 27.

²⁶ NYAKAS i. m. 28.

sorszámokkal kapcsolatos, kiskorúak szempontjából lényeges információk (például az életkori besorolások) lekérését is, illetve keresést tesz lehetővé műfajok vagy tárgyszavak alapján. Viszont elektronikus zárként is funkcionál, elérhetetlenné teszi a káros tartalmat közvetítő csatornát. A szűrőt csak a szülő által ismert és beállított PIN-kód alapján lehet módosítani, tehát a rendszer csak addig hatékony, amíg a gyerekek előtt titokban marad a kód.²⁷

Az EPG-nek két változata ismert. Az egyszerűbb változat csak az éppen műsoron lévő műsorszámokat jeleníti meg kezelőfelületén, a fejlettebb EPG viszont hét napra előre tartalmazza az elérhető csatornák minden műsorszámát, és azok fontosabb információit.²⁸ A fejlettebb változat blokkolási rendszere abból a szempontból előrelátóbb, hogy a blokkolási kritériumoknak megfelelő műsorszámok a hét napos műsorkalauzban nem is jelennek meg, nehogy kíváncsiságot ébresszenek a kiskorúakban.²⁹

Az EPG európai elterjedésének legnagyobb gátja, hogy használata a szülőktől túlságosan nagy erőfeszítést, illetve technikai készségeket kíván meg.³⁰ Ezen túl a tagállamok kulturális különbségei, klasszifikációs megoldásai sem teszik lehetővé az egységes alkalmazást minden tagállamban. Ettől függetlenül több tagállamban is elterjedtnek mondhatóak a különböző elektronikus zárok, PIN-kódok, illetve előfizetési szolgáltatások (*pay-per view*).

3.5. Összegzés

Látható, hogy egyik eszköz sem képes önmagában minden káros tartalmat kiszűrni, teljes védelmet nyújtani a kiskorúak számára. A védelmi szint akkor nő, ha az egyes eszközök egymásra épülve, egymást kiegészítve fejtik ki hatásukat, ilyen például a leíró címkézésre épülő EPG, amely a hatékony szülői felügyelettel együtt fejt ki a megfelelő hatást. „A káros televíziós tartalmak pusztán technikai eszközzel történő szabályozása csak azokat a kiskorúakat védi, ahol a családok figyelmet fordítanak a védelemre.”³¹ Viszont az ön- és társszabályozás keretében megvalósuló védelmi mechanizmusok, vagy a szülők

²⁷ KÓCZIÁN i. m. 29.

²⁸ BAKOS i. m. 111.

²⁹ HAZAY i. m. 26–29.

³⁰ KÓCZIÁN i. m. 29.

³¹ KÓCZIÁN i. m. 29.

aktív tevékenysége nem csökkentheti a tartalom-előállítók, valamint közvetítők felelősségét.

4. Internet

„A gyerekek és fiatalok szerte Európában egyre fiatalabb korban kezdenek ismerkedni a világhálóval, és életük egyre több szférájában jelenik meg, vagy kap akár főszerepet az internetezés. Ez a folyamat kétségtelenül számos előnnyel jár, ám nyilvánvalóan veszélyeket is rejt magában.”³² A lekérhető audiovizuális médiaszolgáltatásokkal kapcsolatosan általánosságban elmondható, hogy a kiskorúak védelme érdekében eljáró szakembereket, jogalkotókat és nem utolsósorban a szülőket sokkal nagyobb kihívás elé állítja, mint a lineáris szolgáltatások. Az interneten fellelhető káros tartalmak száma kimeríthetetlen, a hozzáférhetőségük nehezen, vagy egyáltalán nem korlátozható, a felhasználói platformok megsokszorozódtak. Emellett az interneten fellelhető tartalmak hozzáféréseinek „pull” jellege is átalakult az utóbbi időben, gondolhatunk itt a felugró ablakokra³³, vagy az úgynevezett „WEB 2.0” térnyerésére.³⁴ A közösségi oldalak is új kihívásokat hordoznak, melyek az „illegális tartalom”, az „életkorhoz nem illő tartalom”, a „nem helyénvaló kapcsolat”, valamint a „nem helyénvaló magatartás” kategóriákkal írhatók le.³⁵

4.1. Az internet, mint kihívás

Az interneten megjelenő káros tartalmak szűrésének akadályai egyfelől technikai jellegűek, másfelől jogpolitikai problémákat vetnek fel. A technikai akadályok miatt a káros tartalmak szűrését megvalósító eszközök nem alkalmazhatóak ugyan úgy, vagy hasonló módon, mint a lineáris szolgáltatások esetében; a tartalmakhoz való hozzáférési mód, a lekérhető jelleg pedig a szabályozást

³² Ithaka Research & Consulting: EU Kids Online II. A magyarországi kutatás eredményei. 2011. 5. [http://www.lse.ac.uk/media%40lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20\(2009-11\)/National%20reports/Hungarian%20report.pdf](http://www.lse.ac.uk/media%40lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20(2009-11)/National%20reports/Hungarian%20report.pdf)

³³ BAYER Judit: Internetkorlátozás a kereskedelmi szféra eszközeivel: szűrők és felbukkanó ablakok. *Médiakutató* 19. szám, 2005. nyár http://www.mediakutato.hu/cikk/2005_02_nyar/03_internetkorlatozas

³⁴ HAZAY i. m. 34.

³⁵ A gyermekek védelme a digitális világban. Brüsszel, 2011.9.13. COM(2011) 556 végleges 4.

kérdőjelezi meg önmagában sokaknál. Ez a kettős probléma egyelőre megoldhatatlannak tűnik: a lakosság egy része szabályozásért kiált, mire a kormány jogszabályt alkot, amelyről azonban előre tudható, hogy aránytalanul korlátozza a véleménynyilvánítás szabadságát, ráadásul hatástalan marad, ezért a lakosság másik része heves tiltakozását fejezi ki. Ezen okok miatt, a káros tartalmak ügye akár az internet jogi szabályozás ‘állatorvosi lovának’ is nevezhető.³⁶

A lekérhető audiovizuális médiaszolgáltatás a lineárisra szemben nem ismer sem teret, sem időt, az „adásidő” folyamatos, államhatárok nem léteznek. Bármely szabályozás csak akkor hatékony, ha az interneten fellelhető összes tartalomra vonatkozik, beleértve a másik országból feltöltött tartalmakat is, ugyanis hozzáférés szempontjából nincs különbség külföldi és belföldi tartalom között. Ez azt jelentené, hogy a szabályozás nem csak a belföldi, hanem a külföldi felhasználókra is vonatkozna. Nyilvánvaló, hogy az Unió szabályozás tud szupranacionális szinten hatást kiváltani, viszont a kulturális különbségek gátló hatásai ezen a területen fokozottan érvényesülnek. Ez olyannyira igaz, hogy az AVMS irányelv internetre vonatkozó szabályai csak az egyértelműen káros tartalmak korlátozására ír elő kötelezettséget, a feltehetően káros tartalmak nem esnek korlátozás alá.³⁷ Habár a szabályozás egy fokkal enyhébb előírásokat tartalmaz a lekérhető audiovizuális szolgáltatásokra, mint a lineárisra, célja továbbra is az, hogy megvédje a gyermekeket a káros tartalmaktól.

4.2. Eszközök

Korábban láthattuk, hogy a televízió esetében is gondot okoz megfelelő védelmi szintet kialakítani egyes eszközökkel. Az is igaz, hogy az interneten ez még nagyobb akadályokba ütközik. De mint ahogyan a lineáris szolgáltatások vonatkozásában, úgy a lekérhetőkre is igaz, hogy bizonyos eszközök egymás mellett történő használatával megfelelő védelem biztosítható, valamint az eszközök szülői felügyelet melletti alkalmazásával, a médiatudatosság mélyítésével az akadályok leküzdhetők. Önmagukban a technikai nehézségek soha nem vezethetnek a cél teljes feladásához.

³⁶ BAYER Judit: *A háló szabadsága. Az internet tartalmának szabályozási problémái a véleménynyilvánítás szabadsága tükrében*. Phd értekezés. Budapest, ELTE ÁJK, 2004 17.

³⁷ 2010/13/EU irányelv a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról HL L 95, 2010.4.15. 12. cikk.

4.2.1. Címkézés és szűrők

A különböző káros tartalmak besorolása a lineáris szolgáltatás kapcsán megismert leíró, illetve értékelő címkével lehetséges. Mint ahogyan az korábban is említésre került, a leíró csupán tájékoztatást ad a tartalmi elemekről, az értékelő pedig egy minimum életkor meghatározásával tulajdonképpen a felhasználó helyett hoz döntést.

A tartalmak címkézése legtöbb esetben egy előzetes szempontrendszer szerint a tartalomszolgáltatókra, vagy az internetes oldal létrehozójára van bízva. A tartalmak minősítését általában egy figyelmeztető oldal jelzi, amely egy korhatárra utaló piktogrammal, vagy a tartalom rövid leírásával tájékoztatja a felhasználót a lehívni kívánt tartalom jellegéről, így a felhasználó csak úgy léphet tovább, ha megerősíti lekérési szándékát. Nyilvánvalóan a figyelmeztető oldal vonatkozásában is felmerül a korábban említett tiltott gyümölcs effektus, így a címkézés csak akkor igazán hatékony, ha megfelelő szűrőprogram áll a szülők rendelkezésére. Viszont a szűrőprogram se nyújthat teljes védelmet, ha a káros tartalmak szolgáltatói nem címkézik oldalaikat, tartalmaikat – és erre nem kevés példa van sajnos, mivel ezeknek a szolgáltatóknak (például a pornográf, vagy rasszista tartalmakat közzétevőknek) nem áll érdekükben a figyelmeztetés.³⁸ Erre megoldást szolgáltathat a korábban említésre került, televízióra vonatkozó holland besorolási elv, ahol a NICAM szervezetében tagsággal rendelkező szolgáltató közvetíthet csak feltehetően káros tartalmat. Ezen elv szerint, amelyik tartalomszolgáltató nem hajlandó címkézési kötelezettségének eleget tenni, az csak ártalmatlan tartalmat tehetne közzé, vagy tartalmait automatikus blokkolásra kerülnének az interneten. Ilyen típusú szűrést kínál a PICS (*Platform for Internet Content Selecton*) technológiája.

A PICS működésének alapja egy, a legnagyobb internetszolgáltatók által (AOL Time Warner, IBM, Yahoo, British Telecom, Microsoft MNS)³⁹ létrehozott besorolási rendszer, az ICRA (*Internet Content Rating Association*, ma *Family Online Safety Institute*). Az ICRA célja, hogy a kiskorúak védelme érdekében a különböző internetes tartalmakat címkékkel lássa el. Az ICRA a leíró minősítés kategóriáit használja, összesen 43 tartalmi elemet különböztet meg, többek között a meztelenséget, szexuális jeleneteket, erőszakot és a durva nyelvezetet. A leíró minősítés eredménye számítógép által felismerhető kóddá

³⁸ KÓCZIÁN i. m. 41.

³⁹ POLYÁK Gábor: Biztonság az interneten - A jogellenes és ártalmas tartalmak visszaszorításának eszközei az Európai Unióban, *Médiakutató*, 4. szám, 2001. ősz http://www.mediakutato.hu/cikk/2001_03_osz/05_biztonsag_az_interneten

alakul az ICRA segítségével, mely alapján a honlapok forráskódjába integrálva a PICS képes kiszűrni a káros tartalmakat. Ezek után a szűrést végző szülő beállításán múlik, hogy mely tartalmakat blokkolja a PICS, illetve, hogy az ICRA minősítéssel nem rendelkező honlapok blokkolásra kerüljenek-e. Az ICRA utódja, a FOSI olyan új minősítési rendszert tervez, mely a felhasználók bevonásával szélesebb tartalomminősítést tesz lehetővé.⁴⁰

A megfelelő védelem kialakításához mindenképpen több szintű együttműködés szükséges. Az internetszolgáltatók ma már többnyire ingyenesen nyújtanak különféle szűrőprogramokat a felhasználók számára, viszont azok használata nem tehető kötelezővé. Az állam által irányított szűrőrendszer alkotmányos jogokat sérthet, a túlzott mértékű tartalom kontroll bizonyos értékrend szerinti cenzúrához vezethet. A szülőknek mindenképpen hasznos kihasználniuk az ingyenes szűrés lehetőségét, az oldalak önkéntes címkézése önmagában gyakran kontraproduktív hatású. Az utóbbi időben mobiltelefonról történő tartalomlekérés meghatározóvá vált, de mára erre a platformra is megbízható szűrők érhetők el. A technikai fejlődéssel egyre nagyobb biztonságban használhatják az internetet a kiskorúak, ugyanakkor a szülők tevékenysége a lineáris szolgáltatásokhoz hasonlóan itt is megkerülhetetlen.

4.2.2. Forródrót-hálózatok

Az ártalmas tartalmak elleni küzdelem egyik leggyengébb pontja a felelősök felderítése, melynek első lépése a sérelmes tartalmak felfedezése.⁴¹ A felhasználók számára gyors és egyszerű bejelentési lehetőséget nyújtanak a különböző forródrót-hálózatok vagy vonalak az úgynevezett *hotline*-ok. A forródrótok a kiskorúak védelme érdekében jöttek létre, a jogsértő tartalmak (például gyermekpornográfia) elleni hatékonyabb védelmet elősegítve.⁴² 1999-ben, az egyes nemzeti forródrótok közötti munka összehangolása érdekében akult meg az INHOPE (*International Association of Internet Hotlines, Internet Hotline Providers in Europe Association*)⁴³ szervezete, nyolc hotline szervezet együttműködésével, melynek jelenleg 37 állam forróvonalja tagja.⁴⁴ Az INHOPE célja

⁴⁰ HAZAY i. m. 34.

⁴¹ POLYÁK i. m.

⁴² KÓCZIÁN i. m. 42.

⁴³ <http://www.inhope.org/gns/home.aspx>

⁴⁴ Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság: Összefoglaló a jogellenes online tartalmak ellen fellépő szervezetekről – Nemzetközi kitekintés, Infomédia Szabályozási Főosztály, 2012. <http://>

a forródrót-szolgáltatók közötti együttműködés elősegítése, a jogsértő tartalmakkal szembeni fellépés, valamint a tudatos és biztonságos internethasználat elősegítése a gyermekek számára. A szervezetbeli tagok részesei az úgynevezett értesítési-eltávolítási eljárásnak is, melynek lényege, hogy a forróvonalon bejelentett káros tartalmat az intézkedésre felhívott internetszolgáltató azonnal el kell távolítania. A forródrótok 24 órás ügyeletet tartanak fenn, és amennyiben szükséges a bejelentéseket továbbítják a megfelelő szervezeteknek, többnyire az internetszolgáltatóknak, vagy a rendőrségnek, akik további lépéseket tehetnek a tartalom elérhetetlenné tételéért, vagy a közzétevők felkutatásáért.⁴⁵ Ettől függetlenül problémát jelent, hogy az egyes tiltott magatartások megítélése államonként eltérő lehet, a kulturális különbségek itt is éreztetik hatásukat.⁴⁶

Az Európai Bizottság 2006-ban kiadott közleménye⁴⁷ a forródrót-szolgáltatók bevezetéséről egyrészt pozitívan állapítja meg, hogy többségük hasznos, releváns és hatékony szolgáltatást nyújt, viszont alapvető problémaként említi, hogy a felhasználóknak kevés vagy semmilyen tudomásuk nincs a forródrót-szolgálatok létezéséről. Lépéseket sürget a tudatosság erősítéséért, valamint a rendőrség és a bűnüldöző szervek közötti együttműködés fejlesztésére.

A forródrótokról elmondható, hogy nem tudnak csodaszert nyújtani az interneten elkövetett valamennyi jogsértés ellen, ugyanakkor a feladatkörükbe tartozó ügyekben hatékonyan tudják segíteni azokat, akiket valamilyen sérelem ért a világhálón.⁴⁸

5. Összegzés

Az elmondottak alapján egyértelmű, hogy a tagállamok kiskorúak érdekében hozott szabályai és intézkedései egymástól meglehetősen eltérő képet mutatnak. Az uniós jogalkotás viszont sikeresen fektetett le minimumszintterveket a területen, így a médiatartalmak tagállamok közötti szabad közvetítésének

internethotline.hu/dokumentum/25/internetes_forrodrotok_a_vilagban_kitekintes.pdf

⁴⁵ KÓCZIÁN i. m. 42–43.

⁴⁶ POLYÁK i. m.

⁴⁷ A Bizottság közleménye a Tanácsnak, az Európai Parlamentnek, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának, az internet biztonságosabb használatát a világhálón található tiltott és káros tartalom ellen folytatott harccal elősegítő többéves közösségi cselekvési terv végrehajtásának végleges értékelése COM(2006) 663. Brüsszel, 6.11.2006

⁴⁸ Médiatanács: *Internet Hotline – összhangban Európával a digitális közbizalomért*. Médiatanács-blog 2011. http://mediatanacs.blog.hu/2011/11/22/internet_hotline_osszhangban_europaval_a_digitalis_kozbizalomert

ezen akadály megszűnt. A kiskorúak védelme érdekében alkalmazott eszközök széles palettán mozognak, ebből a szempontból szükség lenne további jogközelítésre, hogy legalább azonos fogalmak alapján kerüljenek osztályozásra tartalmak.

A Bizottság 2011-ben megjelent, A gyermekek védelme a digitális világban című összefoglaló jelentése⁴⁹ górcső alá vette a tagállamokban megvalósuló intézkedéseket. A Jelentés következtetései ambivalensek. Egyfelől pozitív megállapításokat tesz, miszerint a tagállamok tudatában vannak a kiskorúak védelmének fontosságával, és a technikai kihívásoknak megfelelően egyre nagyobb erőfeszítéseket tesznek megóvásuk érdekében. Másfelől a megoldások gyakran nem elég ambiciózusak, valamint sokszor még mindig olyan különbségek mutatkoznak közöttük, melyek újabb európai szintű lépéseket tesznek szükségessé.

⁴⁹ A gyermekek védelme a digitális világban. Brüsszel, 2011.9.13. COM(2011) 556 végleges 10.